

Заяць Т. М., вчитель-дефектолог

Сосницький НРЦ Чернігівської області

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОГО ТЕКСТУ У РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Сучасна спеціальна школа актуалізує проблему комунікативної діяльності учнів з особливими освітніми потребами (ООП) засобами змісту освіти за рахунок спеціально підібраних навчальних матеріалів (текстів) у кожній дисципліні. Не виключенням у цьому процесі є предмет “Українська мова” з навчальними вправами і текстами. Саме навчальний текст є надзвичайно цінним продуктом для розвитку комунікативної діяльності учнів з ООП.

Багато українських науковців у різні часи (Л. Вавіна, Е. Данілавічюте, К. Довгопола, Н. Зборовська, С. Кульбіда, А. Лапін, Л. Малинович, Н. Пахомова, Ю. Рібцун, М. Шеремет та ін.) і практиків спеціального навчання (О. Біланова, Є. Грищенко, Н. Дудун, Т. Заяць, Н. Іванюшева, Л. Лещенко, Л. Луценко, В. Стьопкін та ін.) приділяли увагу цьому питанню [2,3]. Зокрема, дослідниця Т. Костенко зазначає, що основний стрижень навчального тексту розкривається при зустрічі двох світів свідомості: представленого авторського і сприйнятого реагуючого, усвідомленого читацького, новоствореного уявного — емоційного [3, с. 34]. Тобто при сприйманні і розумінні тексту кожного разу здійснюється зустрічне усвідомлення, розуміння та інтерпретація змістового наповнення, ініціюється складна розумова діяльність учня як учасника навчальної діяльності. Налагоджена комунікативна діяльність у цьому випадку є тим важливим чинником, який забезпечує повніше, якісніше, чіткіше, детальніше та ін. розуміння сприйнятого. Невміння думати, в тому числі і в роботі з текстами, з дитячого віку призводить до закріплення стереотипного мислення. Як відмічає дослідниця Світлана Кульбіда, головне, чому ми маємо навчати у школі, – це розвивати можливість усвідомлено думати, співставляти, аналізувати, запитувати, порівнювати, уточнювати, підбирати до поняття точний відповідник, використовуючи це у спілкуванні [4, с. 27]. За такого підходу навчальний текст має вибудовуватися так, щоб викликати інтерес, підключити думку, щоб виникло

бажання налагодити комунікацію. Тому навчальні тексти посібників, підручників мають зацікавлювати учнів з ООП, стимулювати до комунікативної активності. З іншого боку, навчальний текст — це не просто лінійне утворення набору складових. Це творіння вибудовується у визначених межах багатовимірного семантично-ілюстрованого простору. Простору, в межах якого учень, як головний учасник сприйняття може просуватися у різних напрямках: контексту, субтексту, підтексту. Тому автор, як конструктор навчального тексту, дотримується таких необхідних і доцільних умов:

– *наявність зрозумілого контексту*: учні спроможні рухатися горизонтально, розширювати свої уявлення про тему (навчальний матеріал) за рахунок використання різних форм пред'явлення навчальної інформації (словесно-логічної чи жестологічної, візуальної, предметно-практичної, емоційно-метафоричної), різної за змістом (констатувальної, проблемної, уточнювальної, порівняльної, пояснювальної, альтернативної), зі включенням міжпредметних зв'язків (у вигляді однакової сюжетної основи, але вирішення взаємодоповнюючих завдань, застосування елементів ігрових ситуацій, тощо);

– *наявність субтексту*: учні спроможні рухатися вертикально, виділяти у тексті фрагменти різного роду складності як за змістом, так і за способами навчальної діяльності (використання текстів і завдань з демонстрацією зразків дій), навчатися і випробовувати різні ролі — виконавця завдання, дослідника, конструктора-проектувальника, творця нового та ін.;

– *наявність підтексту*: учні спроможні рухатися в тексті глибше, знаходити поняттєво (словесно чи жестово) невиражений, глибинний зміст тексту за рахунок усвідомлення лексичного, кінетичного, граматичного значення жестів, слів; залучення асоціативних зв'язків, підключення власної уяви, звернення до змісту власного особистісного досвіду з метою уточнення застосування та ін.

Тому, на наш погляд, перспективний шлях розвитку комунікативної діяльності учнів з ООП в умовах спеціального закладу освіти — це розробка на основі двомовного підходу використання методик, посібників, підручників нового покоління, засобами яких забезпечується комунікативний розвиток комунікативне виховання, комунікативна діяльність учнів. Позитивним у цьому

напрямку є досвід такої роботи, реалізований у підручниках “Українська мова” (Таміла Марчук, Галина Несен, Світлана Кульбіда) впродовж 2016-2019 років для спеціальних загальноосвітніх закладів (Н 90 і Н 91) 5 книг для учнів 3 - 5 класів і методичних посібників для учителів, батьків і дітей (Іванюшева, Кульбіда), які пройшли апробацію в школах різних регіонах України [1, 5, 6].

Список використаних джерел.

1. Іванюшева Н.В., Кульбіда С.В. (2006). Українська жестова абетка. Н. Іванюшева, С. Кульбіда. Науково-методичний посібник. К.: ТОВ «Київська Русь», 2005. 64 с.
2. Малинович Л.М. (2018). Новітні підходи у забезпеченні комплексним супроводом дітей з порушеннями в розвитку та їхніх родин у процесі деінституалізації. Л. Малинович. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання в Новій українській школі» 26-27 березня 2018 р. м. Тербовля у двох частинах. упор. Лапін А.В., Сурмай Л.О., Щуцька О.І., К.: Інтерсервіс, 2018 р. С. 68-72.
3. Костенко Т.М. (2018). Особистісно орієнтований підхід в навчанні дітей з порушеннями зору. Т. Костенко. ГО «Львівська педагогічна спільнота» 1. С. 33-35.
4. Кульбіда С.В. (2017). Формування жестомовної комунікативної компетенції – від розуміння до застосування. С. Кульбіда. Особлива дитина : навчання і виховання. 2016. № 1/77. С. 15 – 29. Режим доступу <http://lib.iitta.gov.ua/707090/>
5. Марчук Т.Ф., Кульбіда С.В. (2016). Українська мова. 3 клас для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів. Підручник. К.: Інкунабула, 2016. 144 с.
6. Кульбіда С.В. (2018). Українська мова. 5 клас. Підручник для спеціальних закладів загальної середньої освіти (Н 90). К.: Либідь, 2018. 208 с.